

Oponentský posudok habilitačnej práce.

Názov práce: Pohľad prijímateľov sociálnych služieb na život vo vybraných zariadeniach sociálnych služieb.

Meno: PhDr. Janka Bursová, PhD.

Oponent: doc. PhDr. Nadežda Kovalčíková, PhD.

Sociálne služby prechádzajú neustálymi kvantitatívnymi a kvalitatívnymi zmenami. Mnohé sociálne služby pribúdajú, hlavne tie, ktoré sú orientované bližšie k prirodzenému prostrediu klienta. Pobytové formy sú však „stálicou“ a na túto formu starostlivosti je odkázaná pomerne široká skupina klientov a je predpoklad, že tento druh sociálnej služby bude využívaný aj naďalej. Ako autorka práce uvádza, tieto služby pokrývajú potreby pomerne veľkého počtu klientov, preto je nevyhnutné, aby boli tieto služby poskytované kvalitne, nielen z hľadiska materiálno – technického zabezpečenia, ale hlavne z pohľadu zachovania ľudskej dôstojnosti. Klienti ako odberatelia týchto služieb by mali dať ako prvú odpoveď na to, ako sa pri poskytovaní tejto služby cítia, či sú spokojní a či aj po zmene prostredia považujú svoj život za kvalitný a zmysluplný. Preto spracovanie témy, ktorou sa zaoberá predložená habilitačná práca, považujem za prínosné. Autorka si za cieľ práce zvolila vytvorenie **teoreticko – empirického obrazu o živote seniorov v zariadení**. Z cieľa je evidentné, že širokú skupinu klientov v zariadeniach sociálnych služieb týmto cieľom zúžila na seniorský vek.

V prvej, uvádzacej kapitole práce, autorka priblížila metodologické východiská habilitačnej práce, pričom po stanovení hlavnej a vedľajších výskumných otázok, popísala zvolenú kvalitatívnu výskumnú stratégiu, bližšie priblížila miesto realizované výskumu a aj vzorku participantov.

V druhej kapitole autorka popisuje sénium - obdobie staroby, ale aj samotné starnutie. Pomerne veľa priestoru venovala demografickému vývoju a zmenám, ktoré sú očakávané, tiež dôchodkovému systému a veku odchodu do dôchodku. V podkapitole ďalej rozoberala zmysel života, kde okrem literatúry spomenula aj vyjadrenia participantov z jej výskumu.

Celá tretia kapitola rozoberá starostlivosť o seniorov, kde autor popisuje sociálne služby pre seniorov, venuje sa praktickému postupu pri žiadosti o sociálnu službu a pomerne veľkú časť venuje Seniorovi ako prijímateľovi služieb. Túto časť tiež obohatila tiež výroky participantov. Autorka tiež ďalej rozoberala ciele a kvalitu sociálnych služieb.

Štvrtá kapitola je orientovaná na činitele spokojnosti života prijímateľov sociálnych služieb napr. potreby, komunikáciu, prostredie, personál. V piatej kapitole autorka ponúka bazálne zistenia svojho výskumu, ktoré porovnávala so zisteniami iných autorov. Na konci sú odporúčenia prax.

K habilitačnej práci mám niekoľko pripomienok:

- Domnievam sa, že autorka sa mohla špecifickejšie zamerať na ústrednú tému svojej habilitačnej práce. Zdá sa mi, že veľa informácií je v práci zbytočných. (dôchodkový systém, všeobecné informácie o sociálnych službách a o starobe a pod.) Uniká mi potom podstata teoretických východísk pre takto nastavenú tému. Cieľom práce bolo vytvorenie **teoreticko - empirického obrazu o živote klientov v zariadeniach**, čo mi ale práve v teoretickej rovine chýba. **V rámci empirických zistení sa dotkla viacerých tém, ktoré súvisia s cieľom, ale podľa môjho názoru práca nevypovedá o obraze života klientov v zariadeniach, skôr vypovedá o ich spokojnosti v určitých oblastiach. Tiež mi absentuje odpoveď na otázku zo strany 15: *Ako vyzerá všedný deň klienta v zariadení – čo robí, s kým trávi čas a ako prežíva obyčajné dni.*** Nikde v práci som to nenašla.
- **Vyššie uvedené nezrovnalosti spôsobila podľa mňa nedostatočne prepojený názov práce s témou práce a s hlavným cieľom práce.** Názov práce je **Pohľad prijímateľov sociálnych služieb na život vo vybraných zariadeniach sociálnych služieb**, téma práce zo strany 11 je ale **Pohľad prijímateľa na spokojnosť vo vybraných zariadeniach**, cieľ je ale stanovený odlišne – **Vytvoriť teoreticko - empirický obraz o živote klientov v zariadení a spokojnosť tam nedominoje.** Znovu sa však objavuje v hlavnej výskumnej otázke- **Je možné život seniorov v zariadení označiť ako spokojný život?**. Samotné otázky v rozhovore už boli ladené skôr do spokojnosti s určitými oblasťami (prostredie zariadenia, vzťahy, personál, potreby) Podľa mňa sa mnohé z uvedených skutočností dali zisťovať ak kvantitatívne. **Z pohľadu oponenta považujem túto metodologickú chybu za kľúčovú.**
- Tiež sa mi nezdá úplne vhodné v habilitačnej práci popisovať, čo je kvalitatívny výskum a čo rozhovor. V časti metodológia mi potom chýbajú informácie, ktoré by špecifickejšie popisovali napr. spôsob vyhodnotenia rozhovorov. V práci mi tiež absentuje aspoň jeden prepísaný rozhovor.
- V práci autorka uvádza, že výskumom reflektujúcim život seniora v zariadení je venovaná nedostatočná pozornosť. V časti bazálne zistenia však svoje výsledky porovnáva s dosť vysokým množstvom autorov, ktorí sa zameriavali práve na spokojnosť klientov v zariadení. Tým si autorka trochu odporuje.
- Na strane 15 je popísaná genéza „rozbaľovania“, hlavnej výskumnej otázky. **Chcela by som sa autorky opýtať, či a kde si odpovedala na otázku, čo bude rozumieť pod termínom spokojný**

život, prípadne spokojnosť zo životom a podľa čoho spozná, že seniori sú spokojní so životom v zariadení.

- V tretej kapitole autorka popisuje starostlivosť o seniorov. Sú v nej však zhrnuté len sociálne služby, pričom ich autorka popisuje skôr z pohľadu legislatívy, absentuje tam odborný a vedecký text.
- Podkapitola 3.2 je veľmi rôznorodá a skrýva v sebe viac podtém, ktoré by si žiadali hlbšie spracovanie. Autorka síce uvádza, že faktory ako rozhodnutie požiadať o túto službu, adaptácia apod., sú pre hodnotenie života v zariadení dôležité, ale ako ňou zistené informácie súvisia so spokojnosťou v zariadení, tomu už nie je venovaná až taká pozornosť. Z práce vyplýva, že účastníci boli spokojní so životom v zariadení, bez ohľadu na to, na základe akých „pohnútok“ do zariadenia išli.
- Výskumné zistenia poukazujú na spokojnosť klientov so životom v zariadení. Jediné negatívne tendencie som postrehla, keď účastníci popisovali prechod do zariadenia a adaptáciu. Nezdajú sa autorke výsledky až „podozrivo“ pozitívne. V práci, aj v tej teoretickej rovine mi, okrem odseku na strane 78-79, chýba kritickejší pohľad na pobytovú starostlivosť, lebo celá habilitačná práca na mňa pôsobí až priveľmi optimisticky. Je možné, že autorka pracovala so skupinou naozaj spokojných seniorov, ale keďže spracováva túto tému v rámci habilitačnej práce, očakávala by som obozretnejšiu prácu aj s výskumnými zisteniami, aj v rámci odborného textu.
- V súvislosti s metodológiou výskumu by som chcela autorku upozorniť na možno niekedy sugestívne otázky v rámci pološtruktúrovaného rozhovoru. (Čo si ceníte na práci personálu?, Kontakt so sociálnym pracovníkom je pre Vás prínosom?), tiež na niekedy nie úplne kvalitatívne otázky (Aké aktivity realizujete v zariadení?, Na koho sa obraciate, keď potrebujete pomoc?, Aká je Vaša celková spokojnosť so vzťahmi?), tiež podľa mňa nedostatočne sýtené otázky, napr. v časti sociálne služby, resp. v zisťovaní spokojnosti so sociálnymi službami sa autorka pýta na stravu, potom všeobecne na spokojnosť so službami a napokon, či by odporučili klienti zariadenie aj iným. Zdá sa mi, že tieto otázky nie sú postačujúce k oblasti sociálnych služieb. Kvalitatívnym výskumom tiež neskúmame názory a postoje. Túto skutočnosť však autorka v práci opakovane uvádza.
- Na strane 108 autorka uvádza tvrdenie, že *“seniori budú hodnotiť sociálne služby ako kvalitné aj vtedy, keď nebudú spokojní s kvalitou svojho života.”* **Chcem sa opýtať, na základe akých výsledkov v práci dospela k tomuto tvrdeniu.**
- Na strane 107 sú odporúčania v praktickej rovine. Tie by ale mali vychádzať z výskumných zistení. Z 12 odporúčaní sa ku klientom vzťahujú možno 4. **Na základe akých svojich zistení autorka odporúča návrhy pre personál zariadenia? A pre verejnosť?**

- Autorka pracovala skôr s participantmi, ktorí boli „primerane psychicky zdraví“, prípadne mali „fyzické predpoklady“ na zodpovedanie otázok. Zariadenie pre seniorov je zariadenie, kde sa prijímajú klienti na základe odkázanosti, teda pravdepodobne majú nepriaznivý zdravotný stav, určitý stupeň nesebestačnosti a pod. V charakteristike výskumného súboru autorka uvádza pohlavie seniorov, ich vzdelanie, povolanie, spôsob bývania pred umiestnením do zariadenia a informácie o tom, s kým bývali v spoločnej domácnosti. Ale informácie napr. o zdravotnom stave, obmedzení nikde neuvádza. Práve tieto skutočnosti sú podľa mňa viac podstatné ako hore uvedené skutočnosti, ktoré autorka navyše nezohľadnila pri analýze výsledkov. V informáciách z literatúry preda dominuje fakt, že na životnú spokojnosť, kvalitu života, spokojnosť so životom vplýva v najväčšej miere práve nepriaznivý zdravotný stav, nesebestačnosť. Tiež selekcia participantov na psychicky a fyzicky zdravých môže mať dopad na celkové výsledky výskumu. (zdravie rovná sa zvýšená spokojnosť) **Mala autorka vo vzorke aj napr. fyzicky nesebestačných seniorov? Ako zmeriame spokojnosť so životom napr. o klientov, ktorí „nie sú primerane psychicky zdraví“?**
- Autorka tiež dosť nevhodne v práci operuje s pojmami ako kvalita života, životná spokojnosť, spomína životný štýl, zmysel života a pod. Ide o termíny, ktoré v práci používa, terminologicky ich vymedzuje, ale v rámci empirického skúmania ich nijako nevyužíva.
- Na strane 14 autorka konštatuje, pričom kriticky hodnotí používanie štandardizovaného dotazníka kvality života, že použitie tej istej metodiky nepomáha pri hľadaní nových poznatkov a že tieto školsky ladené výskumy, si ako keby navzájom potvrdzovali vlastné zistenia. Chcem sa autorky opýtať, čo nové priniesol ňou realizovaný výskum, aké nové poznatky zistila, nakoľko v časti bazálne zistenia komparuje svoje výskumné zistenia práve s jej kriticky hodnotenými kvantitatívnymi výskumami. Ani raz som nepostrehla, že by jej výsledky priniesli niečo iné, celá analýza skôr smerovala k tomu, že autorkine zistenia sú potvrdzované zisteniami iných autorov.
- V práci sa pomerne často objavujú formulácie, ktoré nie sú ničím podložené ...napr. že system zdravotného poistenia je nastavený tak, že aktívny senior nepotrebuje toľko starostlivosti... Senior si musí zabezpečiť zdroje. Začína sa na neho pozeráť ako na človeka, ktorý by prispieval, ale nečerpal zdroje... a niekedy autorka uvádza tzv. „dohadové“ tvrdenia, napr. ...participantí sú skromní a ak prišli do zariadenia z horších podmienok, budú sa menej sťažovať na jedlo... celková kvalita sociálnych služieb v jednotlivých zariadeniach je na výbornej úrovni...závery výpovedí sa dajú aplikovať na väčšinu prijímateľov skúmaných zariadení...podľa výpovedí participantov sme zistili, že nie je rozdiel v strate zmyslu života strácaním sebestačnosti medzi predchádzajúcim pobytom vo vlastnej domácnosti a terajším pobytom v zariadení... **Podčiarknuté tvrdenia prosím v rámci diskusie rozobrať.**

- V práci je veľké množstvo gramatických chýb, ktoré výrazne znižujú kvalitu habilitačnej práce.

Otázky :

1. Aký je teda obraz života seniorov v celoročnom pobytovom zariadení?
2. Akým spôsobom prebehlo spracovanie informácií, ktoré autorka získala rozhovorom?

Záver:

Habilitačná práca aj napriek pripomienkam podľa môjho názoru spĺňa kritéria kladené na tento druh práce, aj keď nie som presvedčená, že v teoretickej a aj empirickej rovine sa autorke podarilo v dostatočnej miere kopírovať zvolený názov práce a ani jej tému.

V Trnave, 12.2.2018

doc. PhDr. Nadežda Kovalčíková, PhD.